

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 130.2

DOI <https://doi.org/10.30970/PHS.2021.28.4>

РОЗМАЇТТЯ МОВНИХ ІГОР ЯК ПРОЯВ МЕДІАМЕРЕЖЕВОЇ СПЕЦИФІКИ ЕПІСТОЛЯРНОГО ДИСКУРСУ ВАСИЛЯ СТУСА

Юлія Доброносова

*Національний транспортний університет,
вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, 01010, м. Київ, Україна
e-mail: ilajali@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-5891-8226*

Сучасні медіаархеологічні дослідження дозволяють зрозуміти витoki актуальної мережевої культури. Автор пропонує нову перспективу філософського дослідження епістолярної комунікації. Методологічною основою аналізу є підходи філософії мови, філософії медіа і філософської антропології. Вихідною є теза про те, що листування є медіа і частиною медіакультури 20 століття. У центрі уваги – медіамережева специфіка епістолярного дискурсу Василя Стуса. Аналіз медіапотенціалу листування дозволяє зрозуміти, що початки мережевої культури з'явилися у другій половині 20 століття у масово поширених практиках приватного спілкування. Епістолярна комунікація в СРСР у 1970–1980-ті була альтернативним медіа. Для Василя Стуса і його адресатів вона перетворилася на спосіб поширення альтернативних офіційним цінностей. Листування виступає єдністю мови і дій, воно пов'язане із мовленнєвими практиками, способами дій людей, але передбачає можливість проявлення змін цінностей і світорозуміння. В епістолярному дискурсі Василя Стуса присутнє розмаїття мовних ігор. Методологічний потенціал поняття мовної гри Людвіга Вітгенштайна дозволяє презентувати нове бачення поліфункціональності листування. В епістолярному дискурсі Василя Стуса співіснують елементи діалогу, полілогу, оповіді, щоденникових записів, есеїстики, афористики, критики, вірші і переклади. Різні мовні ігри у його листуванні присутні як системи мовленнєвої комунікації. Межі мовних ігор визначаються різними досвідими письма. Аналіз розмаїття мовних ігор у листах Василя Стуса до друзів і рідних виявив, що долання їх кордонів зумовлює актуальну і потенційну полідискурсивність епістолярного дискурсу. Розмаїття мовних ігор перетворило епістолярну комунікацію Василя Стуса. Вона поставала як процес передачі смислів від особи до особи і дозволяла долати приватність. У результаті його адресати могли самі стати медіа і транслювати інформацію і цінності, а листування було важливою ланкою у формуванні соціальних мереж комунікації. Подальший філософський розгляд епістолярного дискурсу Василя Стуса дозволить актуалізувати його значення як простору цінних філософських висновків.

Ключові слова: медіа листування, епістолярний дискурс, мовна гра, епістолярна комунікація, медіамережі.

Актуальність теми дослідження і постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства, означений як мережевий, характеризується проникненням мережевої логіки в усі сфери життя індивідів і спільнот. Актуальність філософського осмислення специфіки медіамережевої комунікації пов'язана з необхідністю розробки моделей розуміння антропологічних викликів, породжуваних трансформаціями медіакультури і поширенням мережевої ідентичності і соціальності. Нині горизонт самореалізації особи нерідко має

невидимі зв'язки із контекстом розвитку форм опосередкованої медіакомунікації, пізнання яких здатне увиразнити її медіальний і мережевий характер, що був присутнім у культурі задовго до появи інтернету і цифрових технологій. Таким чином, актуальними є філософські і міждисциплінарні дослідження із медіаархеологічною складовою частиною, котрі виводять на перший план осмислення практик комунікації, що нині майже занепали, але в другій половині 20 століття були масово поширеними, зокрема епістолярного спілкування. Філософські дослідження феномена листування мають виходити на ширші обрії тлумачення його соціокультурної цінності. Одним із варіантів такого підходу є запропонований нами вперше розгляд його як медіа. Ця перспектива передбачає оновлення методологічних підходів до зародження мережевих соціальних структур у культурі другої половини 20 століття та добір для аналізу яскравих явищ з історії епістолярної комунікації, одним зі зразків яких вважаємо епістолярний дискурс Василя Стуса.

Мета дослідження – на основі тематизації листування як медіа розглянути особливості проявлення в епістолярному дискурсі Василя Стуса розмаїття мовних ігор, котре увиразнює медіамережевий характер епістолярної комунікації. Її реалізація передбачає виконання таких завдань: 1) розглянути особливості листування Василя Стуса як частини медіакультури і альтернативне медіа; 2) виявити специфіку проявлення в епістолярному дискурсі Василя Стуса розмаїття мовних ігор та його значення для формування медіамереж епістолярної комунікації. Розгляд спиратиметься на медіаархеологічне акцентування на медіальній природі масово поширених практик комунікації другої половини 20 століття, методологія передбачає актуалізацію перспектив філософії медіа, філософії мови, філософської антропології, використання потенціалу дискурсивного підходу до епістолярію та філософського текстуально-контекстуального прочитання самих зразків листів. Листування Василя Стуса нерідко є предметом досліджень як зразок мемуарної, документальної, біографічної літератури або документи-свідчення доби. На увагу заслуговують праці Галини Мазохи [8], Володимира Кузнецова [6], Наталії Глушковацької [3], Лесі Юрчишин-Біловус [10], дослідницькі спостереження Маргарити Сторченко [4], Тетяни Михайлової [9]. У них зустрічаємо спроби розширити горизонт сприйняття епістолярію поета, але його комунікативний потенціал все ще недостатньо осмислений. Концептуальна основа нашого дослідження – тематизація листування як медіа та розгляд епістолярного дискурсу Василя Стуса як простору проявлення цінних філософських висновків.

Листування як частина медіакультури та медіа. Виходитимемо із того, що листування є частиною практик комунікації та медіадосвіду другої половини 20 століття, в ньому проявляються риси тогочасної медіакультури і мітки її майбутнього. Епістолярна комунікація пов'язана із індивідуалістичною культурою рукопису, з багатьох листів Василь Стус постає як людина *галактики Гутенберга* (Маршалл Мак-Люен), але зміст листів і спрямованість його повідомлень за межі приватного спілкування увиразнюють прикмети *реальності мас-медіа* (Ніклас Луман). Для масової і приватної комунікації в СРСР друга половина минулого століття – доба ідеологізованих мас-медіа, обліку спецслужбами друкарських машинок, пошматованих цензурою видань класиків, складних шляхів творів від рукопису до друку і можливості переходу особистих листів, нотатників, світлин у статус речових доказів у кримінальних справах. І водночас – час самвидаву та виходу повідомлень у західні мас-медіа з ініціативи окремих людей і завдяки їх персональним зв'язкам. Більшість зі збережених листів Василя Стуса написані у 1960–1980-ті, коли в медіакультурі СРСР існували *офіційні та альтернативні медіа*, причому листування можна зарахувати до других. З початку 1960-х його листи свідчать про потребу творити власний горизонт розуміння дійсності і використовувати епістолярій комунікацію для поширення персональних висновків, тому в них і з'являються оригінальні спостереження на кшталт блогів,

яким навряд чи було б місце в тодішній офіційній медіакulturі. Епістолярна комунікація вже у другій половині 20 століття мала в собі натяк на ретро-спілкування. Зв'язок листів Стуса із *культурою рукопису* індивідуалізував його висловлювання, та з перспективи сьогодення вони подібні до практик сучасної мережевої культури, а мережі стосунків можна реконструювати з паперових носіїв. Епістолярна комунікація для нього і його адресатів (за його власним висловом – *листодарів*) перетворилася на спосіб творення/поширення цінностей, відмінних від конструкцій реальності, представлених у радянських мас-медіа. Дискурсивний підхід до епістолярію Василя Стуса дозволяє зафіксувати характеристики, пов'язані із його поліфункціональністю і полідискурсивністю. Для розуміння специфіки листування як медіа важливе врахування як події створення листа, так і події започаткованої ним комунікації. Практика комунікації шляхом обміну листами є соціокультурно обумовленою організацією мовлення, та її принципи і правила можуть бути здолані і створені наново. Епістолярний дискурс Василя Стуса є передусім простором самопізнання у діалогах і полілогах із численними Іншими. Невипадкові і випробовування у листуванні нових правил епістолярної комунікації, тому в ньому зазвичай присутні різні *мовні ігри*.

Концепт «мовної гри» (нім. Sprachspiel) Людвіг Вітгенштайн увів у працях «Філософські дослідження» (нім. «Philosophische Untersuchungen», написано 1945, опубліковано 1953) і «Про впевненість» (нім. «Über Gewissheit», англ. «On Certainty») [1; 2] і наполягав на описі мовної гри як цілого, складеного з мови і дій, в які мова вплетається. Філософ підкреслював, що мовлення – діяльність і життєва форма, а сама мова динамічна і живе тільки в діянні, тож мовні ігри є взірцями мовної практики (єдності думок, слів, справ і обставин їх появи), і перебуваючи всередині них, люди називають об'єкти і конституюють їхні значення, котрі є елементами життєвих форм. Вони передбачають правила, можуть включати варіації і творчість, однак їх межі лише схематичні, причому між різними мовними іграми існує лише родинна подібність. За Вітгенштайном [2], *мовна гра є діяльністю*, що виражається в описі світу через цілісну систему речень, організовану сукупністю правил, недотримання яких призводить до її припинення, та постає як життєва форма або аспект бачення і пізнання світу. Підхід до листування як до *дискурсу, де співіснують декілька мовних ігор*, дозволяє краще зрозуміти специфіку його потенціалу *бути медіа і творити смисли*. В епістолярній комунікації особа, як і в інших мовних іграх, актуалізує життєві форми. Тож листування – єдність мови і дій, в які вона вплетається. Його тісний зв'язок із мовленнєвими практиками, способами дій і поведінки людей, що склалися історично, передбачає і можливість проявлення змін цінностей. У ньому виразна ще одна описана Людвігом Вітгенштайном особливість мовної гри: значення модифікується у відповідності з контекстом висловлювання і врахуванням дій її учасників і становить відповідну життєву форму, тож елементи не є даними від початку засобами, які особа може просто використовувати, а конституюються. Втілюючись у мовній грі, листування є дією, тому встановлені в ньому значення підтримують можливість подальших мовних ігор, попередній досвід – новий досвід. Той, хто комунікує, стає свідком життєвих форм, висловлює слова з відповідними значеннями і водночас відкриває певні сегменти реальності – як компоненти культури. У листуванні можлива побудова несуперечливого смислового контексту, і цей момент виразний у комунікативних спрямуваннях епістолярного дискурсу Василя Стуса. У ньому на перший план виходить така властивість мовної гри, як *принципова єдність мови і дій або слова-думки-дії*, тому воно є *життєвою формою, тісно пов'язаною із оповіддю, породженою діалогом*. Його листи засвідчують, що *мовну гру листування* часто структурує наратив, а саме воно є способом здійснення такого наративу. Лист дозволяє оповіді збутися, проте розриви у конструюванні наративів також мають значення. Таким чином *оповідування-у-листуванні* перетворюється на життєву

форму – оповідь отримує здатність транслювати смисли в єдності думки, слова і дії. Тут варто згадати цінну вказівку Поля Рікера [11, с. 101] на те, що оповідь є властивістю дискурсу (мови в дії), бо в ній присутні як впорядкування фактів і подій у єдину смислову конфігурацію, так і репрезентація реальних подій. В епістолярному дискурсі Василя Стуса ці моменти увиразнюються у листуванні 1970-х, коли перешкоди у комунікації з місць неволі збільшують кількість розривів в оповіді, і це спрямовує або викривляє смислотворення. Недарма питання просторових і часових дистанцій стають яскравими прикметами листів того періоду.

Розмаїття мовних ігор в епістолярному дискурсі Василя Стуса. Листування можна назвати *мовною грою-хамелеоном*: рамка комунікації у ньому завжди може бути переконструйована, а різні мовні ігри в епістолярному дискурсі присутні як системи мовленнєвої комунікації і організовані за певними правилами, порушення яких мало б вести до їх руйнації, але це не відбувається. За Вітгенштайном [2], кордони кожної мовної гри можна зрозуміти як такі, що виникають в ній самій. Наш досвід виявляє інші мовні ігри, котрі ставлять межу цій грі, та насправді межа конститується логікою межі внутрішньої. Філософ виходить на осмислення досвіду як дечого, що виникає *на межі мовної гри* і позначає її кордони, тож визнання можливості множинності мовних ігор означає визнання *множинності типів досвіду*. Спроектуючи ці тези на співіснування різних мовних ігор у листуванні Василя Стуса, можна зробити висновок, що долання і пересування їх кордонів зумовлюють актуальну і потенційну поліфункціональність і полідискурсивність епістолярного дискурсу. У ньому присутня *плюральність мовних ігор* – співіснують елементи діалогу і оповіді, щоденникових записів, есеїстики і афористики (часто філософської за суттю), критики, художнього письма і художніх творів. Зазвичай дослідники [5; 7; 12] пояснювали такі особливості тим, що листи мають специфічний статус – перебувають між стилями і жанрами, але вказівок на поліжанрову і полістильову специфіку листа для розуміння витоків його полідискурсивності недостатньо. У мовній грі-хамелеоні листування *зовнішня межа конститується логікою межі внутрішньої*, а розмаїття екстралінгвістичних ситуацій і творчий характер самовираження автора відкривають постійно поновлювані можливості змінювати межі мовних ігор. Епістолярний дискурс Василя Стуса сповнений вкрапель есеїстики, критики, редакцій перекладів і віршів, міркувань, близьких до психології чи філософії творчості, причому в місцях переходу фіксується межа мовної гри і трансформуються її правила, та сама гра не припиняється. Тут ми стикаємося із підміченою Вітгенштайном можливістю переконструювання правил мовної гри, коли елементи конституються в її перебігу. Листування таким чином отримує можливості полідискурсивності, бо *плюралістична мовна гра листування* демонструє здатність розвиватися. З'являється ще один важливий нюанс – пов'язаність мовної гри листування із засвідченим у ньому досвідом, що виникає на її межі і позначає її кордони. В епістолярії Василя Стуса присутність критики, есеїстики, перекладів, віршів поруч із оповідями про події і майже щоденниковими нотатками – мітки різних досвідів, що можуть взаємодіяти, а межі наявних мовних ігор також визначаються їх досвідами, адже тут маємо справу із поєднанням різних *досвідів письма*. У його ранніх листах до друзів (Віктора Дідківського, Бориса Дорошенка, Володимира Вербиченка (Буца) присутні есеїстичні фрагменти, у листуванні кінця 1960-х з волі – численні опінії щодо соціокультурної реальності і критика прочитаних творів або мистецького життя. Його епістолярій до друзів і рідних з місць неволі 1970–1980-х сповнений коротких, майже філософських, есе, віршів і перекладів. Усі ці елементи долають межі мовної гри епістолярної комунікації і розширюють медіальний потенціал листування у трансляції смислів. Його ранні листи до друзів у 1960-х містять абзаци-фіксації подвійного спостереження за собою і реальністю – афористичні, оціночні, емоційні. Вони нагадують формат висловлювань сучасних текстових

блогів. Присутність у листуванні «зерен» блогерських практик трансляції смислів, розквітлий у горизонті мережевої культури підтверджує *статус практики листування як особливого медіа, де увиразнюється дражлива грань між приватним і публічним*. Важливою міткою полідискурсивності листування Василя Стуса є присутність у ньому елементів щоденникових записів, схожих не на справжнє нотування подій життя, а на його відлуння, коли опис подій ніби зникає – лишаються тільки міркування на берегах.

Медіальний потенціал епістолярної комунікації. Численні приклади присутності есеїстики «в тілі» листування можна знайти у листах до дружини Валентини Попелюх і сина Дмитра 1970–1980-х, коли Василь Стус міркує про специфіку художньої творчості і перекладацької діяльності. Зразком переконструювання правил листування є присутність в його епістолярному дискурсі цілісних міні-рецензій на художні твори, наукові і критичні статті, книжки, музичні твори, фільми. Таке долаання меж однієї мовної гри широко представлено в його листах до дружини. Наприклад, у листі до неї і сина від 7.12.1973 року із епістолярним спілкуванням переплітаються щоденники перекладацької праці, фрагменти міркувань про Райнера Марію Рільке і переклади Миколи Бажана, а в другій його частині рядки про особливості перекладацької діяльності супроводжують міркування над кожним перекладеним самим Стусом твором Рільке, і поступово фрагменти складаються у цілісну статтю про сутність перекладу. Лист до дружини і сина від 11–15.09.1975 року містить повноцінне есе про специфіку письма Рільке, яке отримує продовження у листі до неї ж від 10.11.1975 року (Повернення до міркувань про екзистенційні спрямування у творах улюбленого поета відбувається за кілька років у листі дружини і сина від 1.08.1982 року). У зверненні до дружини і сина від 1.06.1981 року, написаному під час другого ув'язнення, присутній реферат статті фізика і лауреата Нобелівської премії Абдуса Салаяма, що переростає в міркування про час людського існування. У листі до дружини від 10.08.1981 року як відповідь на переписану сином у попередньому листі «Поєму кінця» (1924) Марини Цветаєвої подано розлогий фрагмент про естетичні спрямування поетки. Доповнення до цього майже-есею маємо у листі до дружини і сина від 14–15.11.1982 року – у міркуваннях про нотатки Марини Цветаєвої «Искусство при свете совести» (1932), та в листі до дружини і сина від 12.06.1983 року – у порівнянні роботи перекладача із віршами Цветаєвої і Рільке. У полілісті до рідних від 4.03.1984 року поради синові щодо читання творів Бориса Пастернака переплетені із інтерпретаціями його творчості. Лист до рідних від 4.11.1984 року містить перехід від стереотипного епістолярного спілкування до критичних міркувань про можливість мистецтва бути вільним. У листі до батьків від 1.10.1975 року присутній фрагмент роздумів про роман Макса Фріша «Назву себе Гантенбайн» (нім. «Mein Name sei Gantenbein»). Подібні початки можливих статей є в листі до дружини від 3–4.12.1975 року (про художні здобутки п'єси Фрідріха Дюрренматта «Граємо Стріндберга» (нім. «Play Strindberg»), і в листі до батьків від 7–10.12.1975 року (про роман Кендзабуро Ое «Футбол, 1860»). Наявність у листах Стуса міркувань щодо прочитанного також можна вважати прикметою плюральності мовних ігор у листуванні. Часом його міні-рецензії контрастують з попередніми інтонаціями у листі, майже перетворюються на самостійні тексти-в-тексті, але не втрачають зв'язків із листом, хоча і демонструють іншу логіку викладу.

Прикладами неможливості перебувати в межах однієї мовної гри рясніє й епістолярне спілкування Василя Стуса із Вірою Вовк, яке тривало з кінця 1960-х до 1977-го. Насичений смислами і ціннісно глибокий контакт із Іншою з іншого континенту навряд чи міг бути настільки продуктивним, якби був стереотипним обміном листами. Вже в зверненнях Стуса від 16.10.1969 року і від 29.05.1970 року співіснують правила художньої есеїстики, епістолярного спілкування, поезії і прози. У першому присутнє переплетіння

ремінісценцій з власних віршів із правилами листовного спілкування (переказ новин, згадки про мистецькі події, персональні звернення) і поруч – короткі фрази, по яких можна реконструювати процес формування естетичних підходів Стуса до письма. У другому – фрагмент вірша «Сто дзеркал спрямовано на мене», записаного у прозовий спосіб розташування рядків. Значний обсяг текстів епістолярію до Віри Вовк з місць неволі – вірші і переклади. Листи від 20.03.1975 року, 21.07.1975 року, 27.11.1975 року виконують функцію оприлюднення творів і перекладів і є запорукою їх поширення у майбутньому. На перший погляд наявність більших чи менших за обсягом фрагментів есеїстики, критики, віршів, перекладів свідчить про специфіку екстралінгвістичної ситуації створення листа. Міркуючи про їх присутність в епістолярії Василя Стуса, Михайлина Коцюбинська додає до функції листування ще одну – бути своєрідним архівом або «сейфом» для збереження створеного автором у місцях неволі [5, с. 180]. Його листування є яскравим прикладом подібної функціональності, адже завдяки епістолярній комунікації до нас дійшли його вірші і переклади, створені у місцях неволі, хоча наявність будь-яких іножанрових вкраплень у листах призводила до встановлення більш жорстких правил листування з боку репресивних органів (переписування віршів у певний час взагалі потрапило під заборону). Образи *сейфу* і *архіву*, обрані Михайлиною Коцюбинською, характеризують роль листування і для самого поета, і для мережі його спілкування, і для культури в цілому. Але дослідниця не увиразнює важливий нюанс – листування у такому випадку перетворювалося на процес передачі смислів від особи до особи, *виведення цінних образів і смислів з неволі, за умов подальшого перебування в неволі того, хто їх створив*. Іntenція Василя Стуса на переписування віршів і перекладів у листах була пов'язана із бажанням вберегти їх від знищення, і водночас – із прагненням випустити створені смисли на волю, до людей, котрі здатні їх зрозуміти, за *посередництва* адресатів листовної комунікації. І такі наміри неможливо відірвати від його прагнення бути якщо не опублікованим, то бодай прочитаним і поширеним, нехай і в колі найближчих *мереж міжособистісного спілкування*. У цьому випадку *листування виявилось медіа у його питомому значенні, а додання меж і правил притаманної йому мовної гри і відкритість до полідикурсивності сприяли реалізації його медіального потенціалу*. Можливість передачі віршів і перекладів шляхом розміщення їх у листах виводила функцію посередництва на перший план. Листування було по суті *першим місцем оприлюднення і трансляції смислів і відкривало можливість подальшої їх публікації і поширення за кордоном*. Так додалася притаманна епістолярному спілкуванню приватність. Епістолярний дискурс творив рамку комунікації, в якій кожен адресат потенційно міг *стати медіа* в значенні персоналізованого посередника у трансляції і поширенні смислів, і для уможливлення цього межі мовної гри листування мали бути змінені, правила – переконструйовані. Отже, притаманна сучасній мережеві медіакulturі ситуація, коли *особа стає медіа*, поширює певну інформацію і смисли, творить і транслює повідомлення у більших чи менших мережах, має початки в культурі другої половини 20 століття. Витоки здатності *«бути медіа»* окремої персони пов'язані не лише із розвитком інформаційних технологій, а вкорінені у *мережевій природі людської комунікації*. Мережеве спілкування існувало задовго до появи сучасних соціальних мереж, причому характеристикою мереж завжди були не індивіди самі по собі, а цінності, інтереси, правила, котрі лежали в основі самоорганізації тої чи іншої мережі стосунків. Це і стало підґрунтям того, що більшість адресатів листів Василя Стуса мали шанси стати трансляторами смислів і їх поширювачами, важливими ланками у зв'язку між *приватними і публічними формами комунікації*, між різними медіа, в тому числі мас-медіа і книгодрукуванням.

Висновки. Завдяки представленому в епістолярному дискурсі Василя Стуса розмаїттю мовних ігор листування як слабкий посередник у творенні і трансляції

смислів перетворювалося на необхідну ланку у творенні *соціальних мереж комунікацій* – до їх поширення у простір книгодрукування і мас-медіа за межами СРСР. Співіснування у «тілі» листів епістолярного діалогу та елементів есеїстики, філософських міркувань, щоденникових нотатків, незавершених фрагментів художніх текстів, оповідей-фіксацій динаміки розуміння сутності творчості і мистецтва важливе для розуміння притаманної листуванню поета *полідискурсивності, що уможливорює його потенціал бути медіа*. Така специфіка характерна не лише для листів поета з місць неволі, її прикмети помітні вже в листах до друзів кінця 1960-х. Присутність у листуванні переконструювання правил мовних ігор і вихід за рамки однієї мовної гри робить епістолярний дискурс для Василя Стуса цінним в ситуації, коли інші форми досвіду-в-письмі ще не кристалізувалися або були обмежені екстралінгвістичними обставинами. Листування як мовна гра-хамелеон для поета є необхідним мостом між різними досвідами-в-письмі – перехідним досвідом. Епістолярний дискурс Василя Стуса завдяки доланню меж однієї мовної гри відкриває способи звільнення смислів за умов продовження ув'язнення їх творця. У такий спосіб зв'язок між адресатами і адресантом стає медіа-зв'язком, а листування проявляє медіакомунікаційний потенціал. Епістолярій Василя Стуса підкреслено приватний і завжди звернений до конкретного Іншого/Іншої, але долання епістолярної приватності помітне, коли пасажи-опінії, адресовані конкретному Ти, перевершують таке спрямування. У його листуванні це досягається двома шляхами: присутністю у текстах листів пасажив-опіній, подібних до сучасних блогів, та трансформацією листів у полілисти, котрі формують і увиразнюють мережу комунікації. Феномен полілистів і його зв'язок зі специфікою формування мереж комунікації під час епістолярної комунікації мають стати в майбутньому предметом філософського осмислення.

Список використаної літератури

1. Вітгенштайн Людвіг. *Tractatus logico-philosophicus*. Філософські дослідження / пер. з нім. Євгена Поповича. Київ : Основи, 1995. С. 87–310.
2. Вітгенштейн Л. О достоверности / пер. с нем. Ю.А. Асеева, М.С. Козловой. *Вопросы философии*. 1991. № 2. С. 67–120.
3. Глушковецька Н.А. Епістолярій Василя Стуса як синтез поетичної, літературно-критичної та перекладацької творчості : автореф. дис. ... канд. філолог. н. : 10.01.01 «українська література» ; Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2014. 20 с.
4. Єгорченко Маргарита. Ідея життєтворчості в рецепції Василя Стуса : тексти і контексти. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору*. 2019. № 27. С. 147–160.
5. Коцюбинська М.Х. Листи і люди: Роздуми про епістолярну творчість. Київ : Дух і Літера, 2009. 584 с.
6. Кузнецов В.О. Етико-естетична максима епістолярію Василя Стуса : автореф. дис. ... канд. філолог. н. : 10.01.01 «Українська література» ; Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2011. 23 с.
7. Мазоха Г.С. Епістолярна спадщина і парадигми наукового дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Випуск 24. 2005. С. 88–92.
8. Мазоха Г.С. Епістолярій Василя Стуса: діалог з читачем і часом. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. Київ, 2011. Випуск 22. С. 126–132.
9. Михайлова Тетяна. Погляди Василя Стуса на поезію (на матеріалі епістолярію). *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур : Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. Випуск 32. 2017. С. 223–233.

10. Юрчишин-Біловус Леся. Інтертекстуальні виміри міжлітературного діалогу Рільке – Бажан – Стус (на епістолярному матеріалі). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2004. Випуск 33: Теорія літератури та порівняльне літературознавство, ч. 2. С. 246–252.
11. Рикер Поль. *Время и рассказ. Том 1. Интрига и исторический рассказ* / пер. с франц. Т.В. Славко. Москва; Санкт-Петербург : Университетская книга, 1998. 313 с.
12. Skwarczyńska Stefania. *Teoria listu. Na podstawie lwowskiego pierwodruku opracowali Elżbieta Feliksiak i Mariusz Leś*. Białystok : Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2006. 428 ss.

DIVERCITY OF LANGUAGE-GAMES AS A MANIFESTATION OF MEDIA NETWORK SPECIFICS OF VASYL STUS'S EPISTOLARITY DISCOURSE

Yulia Dobronosova

National Transport University

Omelyanovycha-Pavlenka str., 1, Kyiv, 01010, Ukraine

e-mail: ilajali@ukr.net

ORCID ID 0000-0001-5891-8226

Modern mediaarcheological research allows us to know the origins of current network culture. The author proposes a new philosophical perspective on the study of epistolary communication. The methodological basis of analysis is the approaches of philosophy of language, philosophy of media and philosophical anthropology. The starting point is the thesis that correspondence is the media and part of media culture of the 20th century. The focus of the research is the medianetwork specifics of Vasyl Stus's epistolary discourse. Analysis of media potential correspondence can be used to help us understand that the beginnings of network culture appeared in the second half of the of the 20th century in the widespread practice of private communication.

Epistolary communication in the USSR in the 1960s – 1980s was the alternative media. It has become a way of creating and transmitting alternative values to the official ones for Vasyl Stus and his addressees. Correspondence is the unity of language and action, it is connected with speech practices, ways of actions of peoples, but provides an opportunity of manifestation of changes of values and outlook. There is divercity of language-games in the Vasyl Stus's epistolary discourse. The methodological potential of Ludwig Wittgenstein's concept of language-game allows to present a new vision of the multifunctionality of correspondence. Elements of dialogue, polylogue, narrative, daily entries, essays, aphorisms, criticism, poems and translations coexist in the Vasyl Stus's epistolary discourse. Various language-games as systems of speech communication are present in his correspondence. The boundaries of language-games are determined by different experiences of writing. Analysis of divercity of language-games in the Vasyl Stus's letters to friends and relatives revealed that overcoming their boundaries determines the actual and potential polydiscursivity of epistolary discourse. Divercity of language-games transformed the Vasyl Stus's epistolary communication. It appeared as a process of transferring meanings from person to person and allowed to overcome privacy. As a result, his addressees could become the media themselves and transmit information and values, and correspondence was important part of formation of social communication networks. Further philosophical consideration of Vasyl Stus's epistolary discourse will allow to actualize its significance as a space of valuable philosophical conclusions.

Key words: media of correspondence, epistolary discourse, language-games, epistolary communication, medianetworks.